

DOI 10.51558/2490-3647.2022.7.2.248

UDK 316:264

Primljeno: 06. 02. 2022.

Pregledni rad
Review paper

Midhat Čaušević, Asim Pandžić

INTERDISCIPLINARNOST SOCIOLOGIJE I SOCIJALNOG RADA – ISKUSTVA I PERSPEKTIVE

U radu se govori o potrebi interdisciplinarnog pristupa u izučavanju i razumijevanju društva kao cjeline. Interdisciplinarni pristup kroz naučavanje sociologije i socijalnog rada je potreba obje naučne discipline u 21. stoljeću. U prvom dijelu rada govorimo o društvu i čovjeku kao i o predmetu proučavanja sociologije i socijalnog rada. Naglašavamo da su obje naučne discipline, sociologija i socijalni rad, relativno mlade u pogledu njihovog utemeljenja. Navode se temeljne pojmovne odrednice sociologije i socijalnog rada kao i mjesta susretanja odnosno perspektive za oba naučna pristupa. U prvom dijelu rada govori se posebno o Čikaškoj školi kao mjestu susretanja sociologije i socijalnog rada te o uzrocima i posljedicama razilaženja sociologije i socijalnog rada u okvirima Čikaške škole. U drugom dijelu rada govorimo o izazovima u razgraničenosti sociologije i socijalnog rada, gdje posebno naglašavamo probleme parcijalizacije naučnih oblasti, „identifikacijske konfuzije“ i „nadležnosti“ naučnih oblasti. Tematizirano je pitanje dijalektičkog razumijevanja sociologije i socijalnog rada sa posebnim osvrtom na grane sociološke teorije – socijalne sfere, duhovni život i upravljanje. Naglašavamo da postoji neodvojivost u razumijevanju socijalnog rada i sociologije, posebno u oblastima kao što su: brak i porodica, spol, starost, odgoj, devijantno ponašanje, slobodno vrijeme, socijalizacija, ličnost, društvene grupe, stil života i zdravlje, mladost, regulatorni mehanizmi, itd. Rad završavamo sa osvrtom na odnos sociologije i socijalnog rada iz perspektive bosanskohercegovačkog društva.

Ključne riječi: sociologija; socijalni rad; interdisciplinarni pristup; Čikaška škola; bosanskohercegovačko društvo

UVOD

Vrijeme tehničko-tehnološke racionalnosti u kojem živimo nužno zahtjeva interdisciplinarnan pristup u izučavanju društva. Sve se više u javnom diskursu potvrđuje da je nedostatan društvenu sadržajnost izučavati isključivo iz pozicije jedne naučne discipline. Savremeno društvo je iznimno kompleksno i ni za jednu nauku nije rezervisan „ekskluzivitet“ u njegovom proučavanju. Shodno tome, društvene nauke se vraćaju „sebi“, što se prije svega ogleda u interdisciplinarnim pristupima koji uključuju i razumijevanje uloge i značaja sociologije i socijalnog rada i njihovog međusobnog odnosa. S tim u vezi u ovome radu bavimo se „susretanjima“ dvije naučne discipline – sociologije i socijalnog rada – u razumijevanju društva i čovjeka u 21. stoljeću. Nažalost, zbog fragmentiranja društvenih nauka mnoge teme su izuzete iz „nadležnosti“ sociologije a i socijalnog rada, iako ova dva naučna pristupa, pojedinačno ili sinergijski, mogu dati adekvatne i svrsishodne odgovore na široku gamu pitanja o čovjeku kao društvenom biću. Uzroke fragmentiranja sociologije i socijalnog rada možemo tražiti i u međusobnom „sukobljavanju“ u i oko predmeta izučavanja. Stava smo, i to hoćemo ovim skromnim istraživačkim prilogom pokazati, da postoje značajni benefiti komplementarnog pristupa sociologije i socijalnog rada.

Nekada su socijalni rad i sociologija bili jedna disciplina. Obje naučne discipline usredotočene su na društvene probleme, društvenu strukturu, društvenu integraciju i načine na koje pojedinci funkcioniraju u društvu. Danas se i sociologija i socijalni rad suočavaju s mogućnošću urušavanja nekih svojih temelja usljed individualizacije trendova i marginaliziranja važnosti „društvenog“ života.

Naš cilj ovdje nije samo posvetiti se disciplinarnim sličnostima i razlikama, već i pokazati da je interdisciplinarno izučavanje društvenih pojava iz aspekta socijalnog rada i sociologije legitimno, djelotvorno i društveno opravdano. Pored toga, nadamo se da bi ovaj rad mogao otvoriti i nova pitanja i potaknuti raspravu između i unutar obje naučne discipline.

DRUŠTVO I ČOVJEK KAO PREDMET PROUČAVANJA SOCIOLOGIJE I SOCIJALNOG RADA

Sociologija se kao zasebna nauka konstituše u 19. stoljeću. „Aguste Comte, u djelu *Kurs pozitivne filozofije* (1839) klasificirajući znanosti: astronomiju, matematiku, fiziku, hemiju, biologiju, navodi i sociologiju kao zasebnu disciplinu“ (Žiga, Đozić 2013: 26). Termin socijalni rad prvi put se pominje u 19. stoljeću „... u jednom članku

iz 1899, napisan od majke socijalnog rada, Mary Richmond. Članak je objavljen 1930, dvije godine nakon njene smrti, a nosio je naslov *The Settlement and Frendly Visiting*“ (Levin 2015: 20). Cilj socijalnog rada, prema njoj, je poboljšanje osnosa između pojedinca i društva i to polazeći od boljeg prilagođavanja pojedinca društvu, posmatrajući ličnost kao pasivni objek. Sličnog shvatanja socijalnog rada je bio i Garet (1919) koji je socijalni rad shvatao kao vještinu sa ciljem razvijanja dobrih veza između ličnosti i društva. Međunarodna konferencija za socijalni rad (1928) pristupa korjenitom mijenjanju shvatanja suštine socijalnog rada. Prema shvatanju međunarodne konferencije, smisao socijalnog rada prevazilazi nedijalektičko shvatanje koje izolovano posmatra odnos pojedinca i društva, već se njegov smisao ogleda u dobrobiti ljudi, poboljšanju životnih uslova itd... Četrdesetih godina prošlog vijeka američki pisac i teoretičar socijalnog rada Gordon Hamilton pokušava konstituisati cjelovitu teoriju i praksu socijalnog rada. Po njegovom shvatanju smisao socijalnog rada je „unapređenje fizičke i ekonomske dobrobiti čovjeka, koja treba da mu pruži mogućnost društvenog djelovanja“. „On dalje kaže da je cilj pružanja pomoći pojedincu da on sam kao ličnost sudjeluje u procesu svoje vlastite resocijalizacije“ (Der- višbegović 1998: 29). To će poslije i postati glavni pravac djelovanja socijalnog rada.

Sociologija se predmetno bavi izučavanjem društva u njegovom totalitetu i pred- stavlja znanost o društvu. Postoje i oni koji će smatrati da „sociologija nema određeno polje djelovanja, a sociolozi su raspršeni svuda okolo“ (Repstad 2014: 19). Prevladava mišljenje da sociologija nije isključivo teorijska nego je i iskustvena odnosno empirijska nauka: „Sociologija je teorijsko-empirijska znanost. Ova znanstvena disciplina izučava sve društvene pojavnosti, od, recimo, ponašanja pojedinaca u porodici, djelovanja političkih subjekata, načina proizvodnje, odnosa ljudi u proizvodnji, različitih socijalizirajućih procesa, interakcije društvenih žgrupa i sl.“ (Žiga, Đozić 2013: 26). „Predmet sociologije je društvo u totalitetu, tj. utvrđivanje i proučavanje opštih i zajedničkih svojstava svih društvenih pojava i procesa. To se postiže apstrahovanjem pojedinačnog i posebnog u tim pojavama i ukazivanjem na ona svojstva koja su sadržana u svakoj društvenoj pojavi, bez izuzetka. Dakle, predmet opšte sociologije je: povezivanje svih društvenih pojava i procesa u totalitet društva, razvoj društva kao celine, međusoban uticaj društvenih pojava i procesa i uticaj svake od njih na društvo kao celinu, kao i veza društva sa ostalim pojavama u prirodi“ (Pantelić- Vujanić i Čukanović-Karavidić 2014: 13).

Socijalni rad je usmjeren na segment djelovanja koji se odnosi na društvene promjene i praktično rješavanje socijalnih problema. Predmet izučavanja socijalnog rada je istraživanje potreba, socijalnog ponašanja i socijalizacijskih procesa, te socijalnih

problema i njihove prevencije u kontekstu zajednice (Martinović 1987). Upravo povezivanje „ličnih problema“ sa „javnim pitanjima“ je temeljni princip socijalnog rada. Prema tome, u fokusu istraživanja socijalnog rada je ispitivanje uzroka koji dovode do nemogućnosti zadovoljavanja potreba, nastanka socijalnih rizika i pojave socijalnih problema kao i odnosa uzroka i posljedica, te utvrđivanja nivoa i stepena interakcije različitih subjekata u različitim društvenim položajima, s različitim socijalnim ulogama.

Prema međunarodno prihvaćenoj definiciji, socijalni rad treba da „podstiče socijalne promjene i razvoj, socijalnu koheziju, te osnaživanje i oslobađanje ljudi“ (IFSW 2014). Izraženi pragmatizam u ovoj definiciji ukazuje na praktičnu primjenljivost socijalnog rada na polju rješavanja društvenih problema i socijalnih devijacija kao što su siromaštvo, nezaposlenost, socijalna isključenost, (re)integracija migranata, alkoholizam, maloljetničko prijestupništvo, nasilje i drugi, zasnovano na teorijskim spoznajama i metodama socijalnog rada. „Socijalni rad je praktičan i omogućava uvid u sveobuhvatan društveni projekt u kojem je cilj pokazati jednakost i respekt za sve, te učestvovati u aktivnostima u kojima će se ljudi sresti sa svojim potrebama i koristiti svoje resurse“ (Levin 2015: 19). Uzimajući u obzir činjenicu da je praksa socijalnog rada zasnovana na teoriji, navodimo definiciju po kojoj „socijalni rad obuhvata široku skalu organiziranih aktivnosti (istraživanje, praćenje, otkrivanje, ispitivanje slučajeva ili problema; planiranje i organiziranje socijalnih akcija i aktivnosti; socijalna podrška, pomoć, zastupanje i posredovanje; evaluacija i supervizija itd.), koje poduzimaju profesionalci preko različitih društvenih službi ili institucija ili dobrovoljci, spontano ili organizovani u različitim udruženjima ili organizacijama, radi predupređenja životnih teškoća ili prevazilaženja nepovoljnih posljedica socijalnih rizika ili slučajeva koji nepovoljno pogađaju neke pojedince, porodice, druge društvene grupe ili skupine” (Milosavljević, Petrović 2017: 29).

Da postoje „radne zone“ koje su bliske sociolozima, a pripadaju socijalnom radu konstatovao je 1979. norveški sociolog Vilhelm Albert koji govori o dva polja gdje naročito vidi „prostor“ za sociologiju i sociologe u budućnosti. Jedno od tih polja je i: „socijalna politika i socijalni rad gdje sociologija daje sredstva-instrumente za analizu individue u različitim situacijama: individua kao radna snaga, individua kao član porodice, individua kao član lokalne zajednice, i, eventualno, kao pacijent ili kao „nastrana osoba““ (prema Repstad 2014: 19). Sociologija se iznimno interesira za pojave koje imaju uticaja na sveukupnost odnosa u društvu kao što su devijantnost ali i uticaj prava i pravnih normi na ponašanje ljudi. Socijalni rad svoj suštinski smisao ostvaruje upravo kroz „rješavanje problema, društvene devijacije i zaštitu osnovnih ljudskih

prava, upotrebom i uticajem na zakonodavstvo“ (Levin 2015: 19). Na osnovu ovih napomena u nastavku ćemo nastojati dokazati da rezolutno odvajanje sociologije i socijalnog rada u analizi društva nije uskladu s potrebama vremena u kojem živimo, a to se odnosi na neke ključne aspekte istraživačkog polja obje naučne discipline – društvenost, društvene pojave, društvene grupe, društvenu strukturu, socijalizaciju.

ČIKAŠKA ŠKOLA KAO MJESTO SUSRETANJA SOCIOLOGIJE I SOCIJALNOG RADA

Čikaška škola je sociološki pravac koji je dominirao američkom sociologijom u razdoblju između dva svjetska rata. Utemeljena je na Odjelu za sociologiju Univerziteta u Chicagu 1892. godine (Bulmer 1984). Utemeljitelji škole su Albion Small, Charles Henderson i William Isaac Thomas. Simbolički interakcionizam najpoznatiji je teorijski pristup nastao u okvirima Čikaške škole, a koji je i danas zastupljen u sociologiji i jedna je od najčešće spominjanih teorija i u udžbenicima socijalnog rada. Čikaška škola je primarno sociološka škola i prvo je mjesto naučnog dodira sociologije i socijalnog rada.

Zašto je baš Čikaška škola mjesto susretanja sociologije i socijalnog rada? Osnovna odrednica Čikaške škole, a posebno simboličkog interakcionizma, čiji je osnivač George Herbert Mead, jeste „... stavljanje akcenta na interakciju između čovjeka i društva“ (Žiga, Đozić 2013: 95). Ispitujući interakciju između čovjeka i društva sociolozi ovoga kruga su provodili temeljita empirijska istraživanja. Američka sociologija je u manjem obimu, do utemeljenja Čikaške škole, posezala za empirijskim istraživanjima. Predstavnici Čikaške škole bili su zainteresirani za poticanje i razvoj društvenih promjena posebno u domenu socijalnih interakcija. Svoj prepoznatljivi koncept izučavanja društva zasnovali su na pragmatizmu, a upravo se socijalni rad u svojoj osnovi zasniva na pragmatizmu kao teorijskom stajalištu. Nedvosmislen uticaj u tom je pogledu imao i empirizam. John Dewey¹ će za pragmatizam kazati: „Pragmatizam je samo empirizam gurnut do svojih krajnjih legitimnih zaključaka“ (2004: 34). Predstavnici Čikaške škole su zagovarali društvene reforme uz potrebu učestvovanja naučnika, a posebno sociologa. Da bi sociolozi bili prepoznati i izvan okvira teorije bili su im potrebni i empirijski podaci pa otuda i „... usmjerenje prema empirijskoj sociologiji a, posebno, prema kvalitativnim metodama i tehnikama empirijskog istraživanja“ (Knežević 2009: 9). Sve to je podrazumijevalo

---

¹ John Dewey (1859-1952) je uz Georgea Herberta Meada (1836-1931) dao i najveći doprinos u afirmaciji Čikaške škole.

da se uspostavi kolaborativan odnos sa socijalnim radnicima koji su već imali značajno iskustvo u empirijskim istraživanjima.

Poseban interes sociologa predstavnika Čikaške škole bio je za „društvene odnose“ u urbanim socijalnim strukturama. Svjesni da bez empirijskih podataka neće moći dosegnuti naučni iskorak Johan Dewey i George Herbert Mead će „iskoristiti“ poznanstvo i prijateljstvo sa Jane Adams koja je bila jedna od voditeljica Hull-House², te su „objoica aktivno sudjelovala i u edukativnim programima koji su tamo provođeni, i tome su posvetili velik dio svog vremena“ (Knežević 2009: 9). Konkretni rezultati zajedničkog rada predstavnika Čikaške sociološke škole i aktivistica Hull-House je „... niz istraživanja koja su bila duboko povezana sa svakodnevnim problemima stanovnika Chicaga, brzorastućeg grada, a posebno onih njegovih dijelova u kojima je živjelo duboko deprivilegirano stanovništvo. Dobar dio nastavnika, ali i studenata dodiplomskog studija, a posebno studenata doktorskog studija svoje su istraživačke projekte povezivali s Hull-House, a neka su istraživanja realizirana i na taj način da su stanovnici Hull-House u njima neposredno participirali u ulozu intervjuera“ (Ibid. 10). Ova istraživanja su ujedno i prvi zajednički projekti u kojima su učestvovali sociolozi i socijalni radnici. Ovako postavljen interdisciplinarni pristup sociologa i socijalnih radnika omogućavao je studentima, ali i nastavnom osoblju Univerziteta u Chicagu, da imaju „vezu“ tj. empirijsko iskustvo s događajima u socijalnom prostoru pogotovo u urbanim sredinama. Čikaška sociološka škola je na ovaj način uspjela ostvariti vezu između teorije i prakse što joj je i bio primarni cilj.

Nažalost saradnja između Čikaške sociološke škole i Hull-House nije dugo potrajala. „Zbog ambivalentnosti, prije svega akademske strukture na University of Chicago“ (Knežević 2009: 10), članice Hull-House nikad nisu dosegle akademske titule koje su imali muškarci, odnosno njihovo akademsko napredovanje je bilo oteženo isključivo zbog toga što su bile pripadnice ženskog spola. Rezultat tog odnosa

---

² Hull-House je lokalna stambena zajednica, multifunkcionalni centar aktivnosti lokalne zajednice. U njemu su bile smještene aktivistice, suradnice projekta Jane Adams, ali su se odvijale i mnogovrsne aktivnosti, od nekih oblika direktnog socijalnog rada tog vremena – pomoć ljudima bez smještaja da nađu smještaj, nekih oblika »kriznog socijalnog rada«, nekih klasičnih oblika jednokratnih materijalnih intervencija (Brieland 1990: 136), a širenjem koncepta i izgradnjom novih objekata, uz pomoć velikodušnih donacija, sadržaji su prošireni i na jaslice, dječji vrtić, umjetničku galeriju, muzičku školu, posebnu ustanovu za profesionalno osposobljavanje (prekvalifikaciju) žena, klub za dnevne aktivnosti dječaka, a negdje 10 godina nakon početka i do prostora za smještaj muškaraca, suradnika u projektu (Deegan 2005: 40). Osnovale su ga 1889. Jane Adams i njena prijateljica i životna partnerica Ellen Gates Starr, nakon povratka iz Engleske, gdje su vidjele vrlo sličan koncept. Hull-House nije bila zamišljena kao ubožnica niti kao pučka kuhinja, već kao aktivno mjesto za poticanje društvenih promjena u cilju poboljšanja životnih uvjeta u vrlo siromašnim gradskim četvrtima. Danas u SAD-u kao nasljednik tog tipa djelovanja na području socijalnog rada postoje tzv. Community Centers (Knežević 2009: 9).

će biti i konačni „raskid ove skupine žena sa sociologijom i njihovo posvećivanje socijalnom radu i društvenom aktivizmu“ (Ibid. 11).

Osnivanje zasebnog instituta za socijalni rad dovelo je do segregacije između žena i muškaraca: nakon osnivanja instituta Odjel sociologije na Univerzitetu u Chicagu postao je gotovo muški bastion, dok Odjel socijalnog rada nije imao gotovo nijednog muškaraca među svojim studentima i nastavnicima. Slijedom toga, nakon ove promjene obje discipline pretrpjele su gubitke – sociologija je izgubila kreativnost i posvećenost žena, a socijalni rad je izgubio je legitimitet muškaraca (Deegan 1990). Poslije se, neopravdano, u stručnoj literaturi sociologije a i socijalnog rada rijetko može naći veza između socioloških postignuća Čikaške škole i socijalnog rada.³

IZAZOVI U RAZGRANIČENOSTI SOCIOLOGIJE I SOCIJALNOG RADA

Kao što smo naglasili, često su u parcijalizaciji naučnih oblasti i procesa prisutna tzv. „identifikacijska konfuzija“ i „problem nadležnosti“ naučnih oblasti. Zahvaljujući „identifikacijskoj konfuziji“ ostaje neobrađen cijeli konglomerat tema i materijala. Evidentan je ovaj problem i u odnosu između sociologije i socijalnog rada. Razgraničenosti sociološkog diskursa i diskursa socijalnog rada doprinijela je i primjena spoznaja u praktičnom djelovanju na terenu i u praksi. Na dodatno usložnjavanje ovog odnosa uticala je i sveprisutna dilema šta je značajnije teorija ili praksa, gdje se sociologija hoće predstaviti kao teorijsko a socijalni rad kao praktično područje.

Mi polazimo od stava da je naučno neutemeljeno distingvirati sociologiju i socijalni rad kao teoriju i praksu. „Ništa nije praktičnije od dobre teorije“ (Lewin 1944: 23). Pojmovi teorija i praksa su kauzalno povezani i nije ih u društvenim naukama jednostavno diferencirati. Sociologija svoju teorijsku spoznaju mora potvrđivati u praksi ako hoće da ima sveobuhvatan pristup. Opravdano je stoga kada se sociologija definiše kao teorijsko-empirijska nauka. Socijalni radnik treba koristiti teorijske osnove sociologije u svome praktičnom radu.

Neutemeljeno je govoriti o sveobuhvatnom naučnom pristupu ako isključimo sinergiju sociologije i socijalnog rada npr. u oblastima primjene socijalnih politika, socijalne pomoći za ranjive kategorije, socijalizacije, devijantnog ponašanja... Sociološke discipline – sociologija siromaštva, sociologija rada, sociologija porodice i njene specijalizirane podoblasti kao što su, u razvijenim zemljama, i sociologija djetinjstva, sociologija starenja, sociologija kvaliteta života, sociologija mladih –

³ Više o zastupljenosti Čikaške škole u literaturi socijalnog rada vidjeti u Knežević (2009).

predmetno su usmjerene prema dostignućima socijalnog rada. Socijalni rad, pak, pored teorijske zasnovanosti, često ima taj dominantno praktični segment, ali je izraženo i nastojanje „da *dā* jasan i nedvosmislen odgovor šta je to jedinstvo analize u stvarnosti“ (Levin 2015: 26). Tako će za socijalne radnike fokus analize stvarnosti biti „osoba u situaciji“, dok će za sociologa predmet analize stvarnosti biti odnos čovjeka sa drugim čovjekom i društvom koje ga okružuje. U socijalnom radu „čovjek mora imati odnos prema svim njegovim dijelovima radeći na relacijama između tih dijelova“ (Levin 2015: 27). Pri svemu tome, elementi praktičnosti u analizi stvarnosti imperativ su u sociologiji, a posebno u socijalnoj antropologiji.

Teorijska sociologija, između ostalog, ima mogućnost da servisira socijalne radnike u razumijevanju društvenog okruženja u kojem se odvija društvena aktivnost, šta to karakterizira određeno društvo, koje su njegove glavne institucije, da ponudi pravilno razumijevanje društvene strukture, društvenih grupa i slojeva. Socijalni rad, pak, sociolozima može dati dragocjeno iskustvo stečeno u praktičnom radu sa korisnicima. Ostvareni plodotvoran odnos sociologije i socijalnog rada ukazuje ne samo na metodološki značaj sociologije za socijalni rad, nego i njihove bliske odnose. Iz spektra oblasti koje obuhvata socijalni rad vidljivo je da je veza sociologije i socijalnog rada više nego „porodična“ i ne može se svesti samo na akademsko preispitivanje „šta je iz čega nastalo“, nego se radi o preklapajućim oblastima. Općenito gledano, društvo kao predmet interesiranja ne trpi razrokost pristupa različitih naučnih disciplina, ako nauku posmatramo kao cjelovito znanje.

Sociologija je od svog osnivanja i legitimiranja kao naučne discipline na određen način imala pretenziju da bude nauka nad naukama. Nažalost, u njenom razvoju je ne tako rijetko prevladavala upravo takva akademska arogancija koja je, u procesima specijalizacije i permenetnog procesa usitnjavanja naučnih disciplina, sociologiju postavila u ulogu filozofije koja je, pak, marginalizirala samu sebe ostajanjem na poziciji opće mudrosti. Takva globalna uloga i uzimanje „autorskih prava“ na sve društvene probleme i njihovo „nadnaučno“ razumijevanje i dalje opterećuje sociologiju, premda su se, sasvim opravdano, započeli razvijati studiji koji će ne samo razumijevati društvenu suštinu određenih problema nego i razumijevati institucionalni kontekst, pravnu zaštitu, socijalne i kliničke psihološke probleme, tradicijske okvire, antropološki i kulturni kontekst u kojem se dešavaju interakcije među ljudima. Važnom temom ostaje i porodica, jer ona predstavlja osnovicu zaštite, brige, ali i pažnje, stimulacije uspješnosti pojedinca, bezuslovnog sistema pomoći svojim članovima. Porodica kao primarna društvena grupa ima fundamentalni značaj za sociologa ali i za socijalnog radnika.

Potreba savremenog društva za naukama čiji je predmet društvo (sociologija, socijalni rad, etnologija, socijalna antropologija...) se najčešće svodi na propitivanje posljedica. K tome i izazovi globalizacije nameću pitanje jesu li i socijalni rad i sociologija u opasnosti da izgube neke od svojih suštinskih specifičnosti, jer „društveno“ postaje manje važno? Ako sociolozi i socijalni radnici povećaju svoje kooperativne napore, bit će bolje opremljeni i sposobniji odgovoriti na te izazove. S tim u vezi, jedan od ključnih ciljeva ovog rada je poticanje rasprava o teorijskim idejama i konceptima koji povezuju, nadopunjuju ali i odvajaju dvije naučne discipline.

DIJALEKTIČKO RAZUMIJEVANJE SOCIOLOGIJE I SOCIJALNOG RADA

Dijalektičko razumijevanje sociologije i socijalnog rada odnosi se na grane sociološke teorije – socijalne sfere, duhovni život i upravljanje. Postoji bliska veza između socijalnog rada i socioloških teorija, posebno teorija u oblastima kakve su, npr., brak i porodica, spol, starost, odgoj, devijantno ponašanje, slobodno vrijeme, socijalizacija uopće, ličnost, male grupe, zdravlje, mladost, način života, moral, pravo, rad, itd. Čini se da je osnovni i specijalistički razvoj sociološkog učenja uticao na razvoj i teorijsku, pa i metodološku profilaciju socijalnog rada. Naročito su u tom pogledu značajne kontribucije teorije socijalne dezorganizacije, teorije sukoba vrijednosti, teorije devijantnog ponašanja, teorije društvenog etiketiranja/označavanja, kritičke teorije i konstruktivističke teorije (Ulrih 2001). Konstruktivistička perspektiva, koja ima neposredni značaj za konceptualizaciju i praksu socijalnog rada, je tek 90-ih godina 20. stoljeća počela nalaziti svoje mjesto u socijalnom radu. U sociologiji, kao i u psihologiji, filozofiji, antropologiji mnogo je dulže prisutna (Gergen 1985). Socijalni konstruktivizam u proučavanju socijalnih problema u sociologiji povezan je s radom Spectora i Kitsua (1987, prema Parton i O’Byrne 2000 i Ajduković 2008). Pored toga, sistemska teorija u socijalnom radu, koja potiče iz opće sistemske teorije, dala je glavni doprinos socijalnom radu tokom 1970-tih, dok Mancoske (1981) pokazuje da bitno porijeklo sistemske teorije u sociologiji leži u socijalnom darvinizmu Herberta Spensera. Sipron (1980) smatra da su njena prethodnica bila anketna socijalna istraživanja krajem devetnaestog vijeka (npr. rad Bootha i Rowentreea), teorija informacija i ekološka čikaška sociološka škola u 1930-tim godinama (Payne 2001). Od iznimne važnosti pritom je i činjenica da je savremeno društvo u sociološkoj teoriji okarakterizirano kao društvo rizika (Ulrih 2001).

***

„Socijalni rad je praktična struka i akademska disciplina koja promiče društvene promjene i razvoj, promiče socijalnu koheziju i jača sposobnost neovisnog funkcioniranja ljudi u društvu, načela društvene pravde, ostvarivanja ljudskih prava i poštivanje različitosti kao osnove društva. Koristeći se teorijama ljudskog ponašanja i socijalnih sistema, socijalni rad djeluje na mjestima gdje dolazi do interakcije ljudi i njihovog okruženja. Principi ljudskih prava i socijalne pravde su temeljni za socijalni rad. Na osnovama teorije socijalnog rada, društvenih i humanističkih znanosti, kao i specijaliziranih znanja, socijalni rad uključuje ljude i strukture u rješavanju vitalnih problema i povećavanja dobrobiti.“⁴

Ovakva definicija socijalnog rada i kao profesije i kao akademske discipline pokazuje da to nije samo puko „odrađivanje“ aktualnih problema pojedinca ili grupe, nego ulazi u samu suštinu aktualnog djelovanja u globalnom svijetu. Osnovni programski ciljevi Prve međunarodne konferencije socijalnih radnika tri velika međunarodna udruženja,⁵ koja okupljaju stručnjake iz socijalnog rada i socijalne politike, postavljeni su na početku 21. stoljeća u Hong Kongu (2010). Ti su ciljevi potvrđeni i finalizirani na konferenciji u Švedskoj dvije godine kasnije i ogledaju se u:

1. sagledavanju socijalne i ekonomske nejednakosti unutar i između zemalja;
2. poštovanju dostojanstva svake osobe i čuvanju ljudskih prava, posebice u kontekstu političkih okolnosti, demografskih kretanja, političkih sukoba, nasilja, različitih oblika dominacije i potlačivanja;
3. ekološkoj stabilnosti koja postaje interesom socijalnog rada ne samo u kontekstu održivog razvoja već i pojavom brojnih ekoloških katastrofa, koje rezultiraju brojnim psihosocijalnim potrebama pogođenog stanovništva;
4. važnosti izgradnje i očuvanja međuljudskih odnosa kroz životni vijek (Miljenović 2010: 298).

Svi navedeni programski ciljevi su po svojoj strukturi i interesna područja sociologije. Programske ciljeve socijalnog rada moguće je realizovati samo ako se bude razumijevala suština društvenih procesa. Nema sumnje da je i za sociologiju i socijalni rad podjednako važno kako razumijevati socijalne probleme i rizike koji se pojavljuju u društvu. Socijalni problemi, problemi u funkcioniranju društva,

⁴ Međunarodna federacija socijalnih radnika (IFSW), Globalna definicija socijalnog rada (2014) nešto proširena prema ruskom izvoru.

⁵ Međunarodna federacija socijalnih radnika (IFSW), Međunarodno udruženje škola za socijalni rad (IASSW) i Međunarodno vijeće za socijalnu dobrobit (ICSW)

predstavljaju *raison d'etre* sociologije. Sociologija je, bilo da je riječ o konstruktivističkim pristupima, pristupima teorije društvenih sukoba, društvenih promjena, funkcionalističkog ili strukturalističkog posmatranja društva, uvijek na liniji fronta objašnjavanja socijalnih problema. I naravno, njena argumentacija je polazišna u definiranju šta je socijalni problem u socijalnom radu:

1. Socijalni problemi su sastavni dio socijalnog života. Pojam „socijalni problem“ odnosi se na socijalne uvjete, procese, dogovore, nagodbe ili stavove koji su percipirani kao nepoželjni, negativni ili prijeteći za određene vrijednosti ili interese, kao što su socijalna kohezija, održavanje prava i poretka, moralni standardi, stabilnost socijalnih institucija, gospodarski napredak ili individualne slobode.
2. Socijalni problemi su okolnosti kojima su izloženi ljudi a koji uzrokuju emocionalnu i ekonomsku patnju. Narušavaju vrednote i norme nekih ljudi te tako vode do društvenih reakcija. Primjeri socijalnih problema su kriminalitet, socijalna nejednakost, siromaštvo, rasizam, zloupotreba droga, obiteljski problemi i nepravedna raspodjela ograničenih resursa.
3. Socijalni problem je percipirana situacija koja je nespojiva s vrijednostima značajnog broja ljudi, suglasnih oko toga da je neophodna akcija koja bi promijenila tu situaciju.

Ajduković, od koje smo preuzeli prethodna određenja, ističe tri elementa koji daju osnovicu da se nešto nazove socijalnim problemom:

1. nedvojbena društvena uvjetovanost;
2. stvarna ili doživljena prijatna određenim vrijednostima ili interesima;
3. mogućnost poboljšanja ili otklanjanja, smanjivanja ili rješavanja. (Ajduković 2008: 395-414)

SOCIOLOGIJA I SOCIJALNI RAD IZ PERSPEKTIVE BOSANSKOHERCEGOVAČKOG DRUŠTVA

Socijalni rad i kroz dugoročnije planiranje u socijalnim politikama, ali i kroz praksu, pokušava da navedene rizike svede na što je moguće manji obim. U formuliranju socijalnih politika nužan je doprinos i sociologije. U društvima u tranziciji se miješaju vrijednosti socijalističkog kao egalitarističkog društva, maksimalno posvećenog potrebama smanjivanja i socijalnih problema i socijalnih rizika, sa praksom i teorijom

liberalnog kapitalizma čiji pristup, posebno u bogatim zemljama, ne razumije probleme mahom siromašnih društava. Među takvima se nalazi i bosansko-hercegovačko društvo, k tome sa izraženim ratnim posljedicama i recidivima, koje se uporno pokušava daljnje fragmentirati, čak i u rješavanju socijalnih problema, pri čemu etnonacionalni diskurs gura u stranu sve druge elemente analize, a oblast socijalnih problema najviše strada kao „kolateralna šteta“ cijelog procesa.

Ni Bosnu i Hercegovinu nije zaobišlo neopravdano razilaženje i kruta specijalizacija naučnih disciplina o društvu. Zašto sociologija i socijalni rad barem u nekoj pojavnj ravnj, a imajući u vidu praktične forme kolaboracije, ne bi bili u područjima vlastite nadležnosti pokretači promjena u bosanskohercegovačkom društvu? A prostora za zajednički rad je i previše: ogromni broj nezaposlenih, stvarni i socijalni problemi, pad nataliteta i nebriga države koja nema usvojenu niti jednu zajedničku strategiju...

Uprkos nekim krutim podjelama, ali i podjelama zasnovanim na međusobnom ignorisanju, umjesto sinergije, imamo paralelno tretiranje istih problema u istom društvu. Pri tome se u najvećoj društvenoj krizi proglašava i kriza društvenih nauka. A kada one treba da djeluju, ako ne u krizi društva? Jedan od utemeljivača studija socijalnog rada na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu (1984), kojem je prethodila Viša škola za socijalne radnike, Muhamed Dervišbegović, insistirao je na neraskidivoj povezanosti te discipline sa sociologijom, ali i drugim disciplinama društvenih nauka, pozivajući se i na američke i druge programe (Dervišbegović 2016). Čini nam se da upravo na tom tragu ima itekako potrebe da se razvijaju komplementarni studiji, te da se i u specijalizaciji sve više okrećemo zajedničkom djelovanju. To može biti koristi za obje nauke, za sociologiju da konačno izađe iz začaranog kruga neaplikativne teorije o društvu te da se specijalistički usmjerava i obrazuje kadrove koji bi bili mjerodavniji u rješavanju brojnih socijalnih problema. Pri tome se ne treba libiti razvoja socioloških poddisciplina u oblastima sociologije medicine, sociologije siromaštva, sociologije svakodnevnog života, sociologije kriminala i ovisnosti itd. A sve to može oplemeniti i pozive kakav je i poziv socijalnog radnika, ali i sociologa koji je u službi i društva.

Prateći iskustva razvijenih zemalja, ali i zemalja Afrike, pa i Rusije, vidljivo je da su se razvijale nastavne discipline poput sociologije za socijalne radnike, ali i socijalnog rada za sociologe.⁶ Bio bi to optimalan put razvoja ovih disciplina i u Bosni i Hercegovini naročito ako se imaju u vidu nagomilani socijalni problemi, ali i rizici koji proističu iz karaktera postratnog ali i dalje potencijalno konfliktnog bosansko-hercegovačkog društva. Neka iskustva, poput iskustava porodica nasilno razorenih

⁶ Vidjeti Chaiklin (1974); Knežević (2009); Ogundipe and Edewor (2012); van Heugten and Gibbs (2015)

ratom i njihovo iznalaženje mogućnosti preživljavanja nismo na naučni način podijelili sa svijetom, a tiču se neposredno i sociologije i socijalnog rada. Tu su i problemi socijalizacije mladih. Poznavanje sociologije važno je za socijalni rad, ali ga ne zamjenjuje već konsoliduje i komplementira. U vrijeme globalizacije i relativizacije značaja i uloge društvenih nauka njihova kruta podijeljenost samo im dodatno šteti, premda međusobnim nadopunjavanjem zajedno sa psihijatrijom, psihologijom, antropologijom, pravom, ekonomijom, politologijom, sve većom ulogom medija i sigurnosnih geopolitičkih studija socijalne probleme je lakše rješavati ili barem ublažavati. Bez takvog pristupa društvene nauke osuđene su na ulogu nijemih posmatrača ili aktivnih vatrogasaca sa margina društvenog uticaja i moći.

ZAKLJUČAK

Fragmentiranje i unutardisciplinarno zatvaranje društvenih nauka u 20. i 21. vijeku, a posebno sociologije i socijalnog rada, dovelo je do izuzimanja mnogih socioloških tema i socijalnih problema iz njihove primarne „nadležnosti“. Naglasili smo u razradi naše teme da strogo fragmentiranje društvenih nauka nije svrsishodno te da je interdisciplinarni pristup djelotvorniji za sveukupno razumijevanje društva. Sociologija je dala temeljne društvene teorije, koje nude objašnjenja društva, društvenih grupa, društvenih pojava, društvenih struktura, ne izostavljajući ni oblike ljudske svijesti. Činjenica da se socijalni rad bavi društvenim promjenama i rješavanjem socijalnih problema fundamentalni je razlog zašto je sociologija važna za socijalni rad. Socijalni rad, s druge strane, sociologiji može dati dragocjeno iskustvo koje stiče u svom praktičnom radu.

Socijalni rad istraživanjem potreba, socijalnog ponašanja i socijalizacijskih procesa, te rješavanjem socijalnih problema i njihove prevencije u zajednici, usmjeren je upravo na segment društva koji zahtijeva društvene promjene i praktična rješenja. I kao profesija i kao akademska disciplina socijalni rad pokazuje da nije tek puko odrađivanje, nego ulazi u samu suštinu aktuelne problematike globalnog svijeta i time sociolozima daje pragmatičnu dimenziju koja joj se poslovično spočitava. S druge strane, sociološke teorijske osnove omogućuju socijalnim radnicima da se „odmaknu“ od uzetih „zdravo za gotovo“ saznanja o društvu i potiče ih da kritički promišljaju suštinu društvenih procesa. Sociologija pomaže socijalnim radnicima da razviju vještine koje im omogućuju povezivanje teorije i konkretnih problema u vlastitom radu.

LITERATURA

1. Ajduković, Marina (2008), *Socijalni problemi, socijalni rizici i suvremeni socijalni rad*, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
2. Bulmer, Martin (1984), *The Chicago School of sociology: Institutionalization, diversity, and the rise of sociological research*, University of Chicago Press, Chicago
3. Chaiklin, Harris (1974), "Social Work, Sociology, and Social Diagnosis", *The Journal of Sociology & Social Welfare*, Volume 2, Issue 1, Fall Article 11.
4. Deegan, Mary-Jo (1988), *Jane Addams and the Men of the Chicago School, 1892–1918*, Routledge, New Brunswick
5. Dervišbegović, Muhamed (2016), "Razvoj socijalnog rada i obrazovanja socijalnih radnika u Bosni i Hercegovini u periodu od 1958. do 2012.", *Socijalne teme*, 1(3), 11-29.
6. Dervišbegović, Muhamed (1998), *Socijalni rad – teorija i praksa*, Univerzitetna knjiga Sarajevo
7. Dewey, John (2004), *Rekonstrukcija u filozofiji*, Buybook, Sarajevo
8. Gergen, Kenneth J. (1985), "The social constructionist movement in modern psychology", *American Psychologist*, 40(3), 266-275.
9. International Association of Schools of Social Work and International Federation of Social Worker's (2004), *Global Standards for Social Work Education and Training* IASSW and IFSW, dostupno na: http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_65044-3.pdf.
10. Knežević, Mladen (2009), *Čikaška sociološka škola – iskustva socijalnog rada za sociologiju i sociološka teorija za socijalni rad*, Ljetopis socijalnog rada, Vol. 16. No 1, Pravni Fakultet Studijski centar socijalnog rada, Zagreb.
11. Levin Iren, (2015) *Šta je socijalni rad*, UNSA, Institut za istraživanje zločinaprotiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo.
12. Lewin, Kurt (1944), "Constructs in psychology and psychological ecology", *University Iowa Studies in Child Welfare*, 20, 23-27.
13. Payne, Malcom (2001), *Savremena teorija socijalnog rada – drugo izdanje*, Komesgrafika, Banja Luka
14. Martinović, Milan (1987), *Znanstvene osnove socijalnog rada*, Narodne novine, Zagreb

15. Milosavljević, Milosav, Jagoda Petrović (2017), *Uvod u socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Banja Luka
16. Ogundipe, Ayodele, Patrick A. Edewor (2012), "Sociology and Social Work in Nigeria: Characteristics, Collaborations and Differences", *African Sociological Review*, 16(2), 40-55.
17. Parton, Nigel, Patrick O'Byrne (2000), *Constructive social work*, Palgrave
18. Pantelić-Vujanić, Snežana, Marija Čukanović-Karavidić (2014), *Sociologija*, Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment, Banja Luka
19. Repstad, Pal (2014), *Šta je sociologija*, Fojnica d.o.o., Fojnica
20. Van Heugten, Kate, Anita Gibbs (eds.) (2015), *Social work for sociologists: Theory and practice*, Palgrave Macmillan, New York, NY, USA
21. Žiga, Jusuf, Adib Đozić (2013), *Sociologija*, BKC / OFF-SET, Sarajevo - Tuzla

INTERDISCIPLINARITY OF SOCIOLOGY AND SOCIAL WORK – EXPERIENCES AND PERSPECTIVES

Summary:

The paper discusses the need for an interdisciplinary approach in the study and understanding of society as a whole. An interdisciplinary approach through the study of sociology and social work is a necessity for both scientific approaches in the 21st century. In the first part of the paper, we talk about society and man, as well as the subject of study of sociology and social work. We emphasize that both scientific approaches, sociology, and social work, are relatively young in the context of their establishment. The basic conceptual determinants of sociology and social work are given, as well as the places of meeting and perspectives for both scientific approaches. The first part of the paper also talks about the Chicago School as a meeting place for sociology and social work, and about the causes and consequences of divergence, between sociology and social work, within the Chicago School. In the second part of the paper, we talk about the challenges in the demarcation of sociology and social work, where we emphasize the problem of partialization of scientific fields and processes present in the so-called „identification confusion“ and „jurisdiction“ of scientific fields. The content on the dialectical understanding of sociology and social work is thematic, with special reference to the branches of sociological theory – social spheres, spiritual life, and management. We emphasize that there is an inseparability in understanding between social work and sociology, especially in areas such as marriage and family, gender, age, education, deviant behavior, leisure, socialization, personality, social groups, lifestyle and health, youth, regulatory mechanisms, etc. We conclude our paper with special reference to the relationship between sociology and social work from the perspective of Bosnian society.

Keywords: sociology; social work; interdisciplinary approach; The Chicago School; Bosnian society

Adrese autora
Authors' address

Midhat Čaušević
Asim Pandžić
Univerzitet u Tuzli
midhat.causevic@unitz.ba
asim.pandzic@unitz.ba